

Antony Gormley'in Figüratif Heykellerinde Kuantum Yansımalar

Osman Yılmaz¹

ORCID: 0000-0003-1674-6096

DOI: 10.55256/TEMASA.1073304

Öz

İnsan: sanat ve bilimi ortak bir duyguda bileştiren temel güç. Sanat ve bilim yöntemleri bakımından farklılık gösterirler ancak arayışları aynı yöndedir. İnsanla ilgili düşünceler sanat ve bilimde bir benzerlik ilgisi içindedirler. Günümüz için de bu durum değişmemiştir. Heykel Sanatında insana duyulan ilgi hemen her dönemde kendine özgü bir yer bulmuştur. Günümüz sanatı içinde bu olgu değişmemiş, beden bilimsel bilgiler ışığında yeni bir boyut kazanmıştır. Kuantum dünyasında yapılan bilimsel araştırmalar ve elde edilen bilgiler düşünce dünyamızı radikal bir biçimde değişikliğe uğratmıştır. Antony Gormley'in figüratif heykelleri bu anlamda öncü bir güce sahiptir. İnsan bedeni ve onun altında kuantum(atom-altı parçacıklar) dünyasının gizemli gerçekliği bedene bakışımızı ve beden hakkındaki düşüncelerimizi değiştirmiştir. Kuantum dünyasındaki yansımaların açıkça görüldüğü sanatçılardan biri de Antony Gormley'dir. Çağdaş bir sanatçı olarak, günümüz beden plastiğine yeni özgün yorumlar getiren Antony Gormley'in figüratif heykelleri, bu ilişkiler bağlamında değerlendirilmektedir. Bedenin fiziksel ve ruhsal varlığı, kuantum dünyasında parçacık-dalga ilişkisinde figüratif yeni imgeler olarak kendilerini göstermektedirler. Bu makalede, kuantum teorileri üzerinden A. Gormley'in figüratif heykelleri irdelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Figüratif, Heykel, Beden, Kuantum, Yansıma.

Quantum Reflections On Antony Gormley's Figurative Sculptures

Abstract

Human: the basic motivation that combines art and science in a common feeling. They differ in their methods of art and science, but their pursuits are in the same direction. Thoughts about human beings have an affinity interest in art and science. This situation has not changed for today. The interest in the human body in Sculpture Art has found a unique place in almost every period. This phenomenon has not changed in today's art, and the body has gained a new dimension in the light of new scientific information. Scientific research and information obtained in the quantum world has radically changed our world of thought. In this sense, the figurative sculptures of Antony Gormley have a pioneering power. The mysterious reality of the human body and the quantum (subatomicparticles) World beneath it has changed our view of the body and our thinking about the body. One of the artists whose reflections in the quantum World are clearly seen is Antony Gormley. As a contemporary artist, the figurative sculptures of Antony Gormley, who brought new original interpretations to today's body plastic, are evaluated in the context of these relationships. The physical and spiritual existence of the body manifests themselves as figurative new images in the particle-wave relationship in the quantum world. In this article, the figurative sculptures of A. Gormley are examined and evaluated through quantum theories.

KeyWords: Art, Figurative, Sculpture, Body, Quantum, Reflection.

¹ Doç., Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü. oyilmazerciyes@hotmail.com

Giriş

Sanatın geçmişine baktığımızda, insan bedeni sanatın vazgeçilmez konularındandır. Çünkü insan bedeni, insanın sanatla kendi varlığını idrak etmesinde, kendi içindeki ve kendi dışında dünyayı anlamasında temel bir biçim olmuştur. Sanatın tarihi adeta beden tarihidir. O, insanlık serüveninde yüceltilip kutsanan ve kutsallaştırıldığı şekliyle zaman zaman insan yaşamının merkezinde bulunan bir değer olagelmıştır.

Bedene konu olan her bir müdahale biçimle öz tartışmalarının hep temeli olmuştur. Beden gizemiyle, bir yandan kendini açığa vururken bir yandan da gizliyor oluşu, dıştan gelen nedenler kadar içten gelen nedenleri de gösteren bir kaynaktır. Dolayısıyla beden yaşanmışlığı ve yaşananı, geçmiş ile geleceği içinde taşıyandır. Günümüz sanatında insan bedeninin bertaraf edilemeyen bir gücü var. Bu bakımdan beden, heykel sanatının tavrının belirlenmesinde hala en etkili figürlerden biridir. Bedenin yaklaşık bir asrı aşan modernist süreçte çok radikal değişimlerden geçtiğini biliyoruz. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan sanat hareketleriyle birlikte sanatçıların beden üzerinden yarattıkları imgelerle elde ettikleri tükenmez yaratıcı fikirler, insan figürünün çağımız sanatı üzerinde de ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Çağdaş sanatta soyut eğilimler çok rağbet görmüş olsa da beden estetiği yine de kendine bir yer bulmuştur. Bedende soyutluk ve gerçeklik ikilemi, öz ve biçim olanaklarının sınırlarını zorlamaktadır. Ayrıca modernist değerler tekrar çağdaş sanat gündemine taşınmakta ve devingen yaratıcı bir süreç yaşanmaktadır. İşte bu süreçte, Antony Gormley'in figüratif heykelleri günümüz heykel anlayışına yeni bir boyut katmakta ve ruh-beden ikileminde kuantum düzeyinde yeni fikirler sunmaktadır.

Bilimde bir yüzyılı aşkın yapılan araştırmalar, nesnelere oluşturan atomaltı egzotik parçacıklardan oluşan bir dünyanın kapılarını bizlere araladı. Atomlar doğrudan gözlemlenemeyecek kadar küçük parçacıklar olduğundan, onlar hakkında deneylere ve matematik teorilerine dayalı teoriler, ancak 20. yüzyılın başlarında oluşturulabildi. Yapılan çeşitli deneylere dayanan bilgiler, atomları oluşturan, atomlardan çok daha küçük parçacıklar olduğunu gösterdi. Bildiğimiz kadarıyla, atomları oluşturan kuarklar, elektronlar ve gizemli diğer parçacıklar evrenin en temel yapıtaşları olabilirler. Kuantum mekaniğiyle ilgili kuramlar gelişince madde, parçacık, insan, yaşam, dünya ve evreni kavrayışımız kökten değişmeye başladı. Canlıları oluşturan maddelerin, cansızları oluşturan maddelerle aynı parçacıklardan meydana geldiği, dolayısıyla da muhtemelen kuantum güçleri tarafından yönetildiği düşüncesi giderek yaygınlaştı. Temel parçacıkların doğası günümüz bilim dünyasında hala gizemini korumaktadır. Etrafımızda varolan her şeyi meydana getiren esrarengiz parçacıklar boyutsuz olsalar da, uzayda bir yer kaplarlar. Bu temel parçacıklar garip davranışlar gösterirler işin iyi tarafı en azından benzer davranırlar. Her parçacık büyüleyicidir, fakat dünyayı canlandıran şey kuvvetlerdir. Isaac Newton'nun bir elmanın bir ağaçtan düşmesini sağlayan kuvvetin, Ay'ın dünya etrafında, gezegenlerin de güneşin etrafında dönmesini sağlayan kuvvetin, kütle çekimi olduğunu fark etmiş ve kuvveti evrensel bir kanun'da dile getirmiştir.²

Geçen yüzyılın başlarına doğru, klasik fiziğin dayanağı olan madde anlayışı, büyük bir değişime uğrayarak katılığını yitiriyor, yerini kuantumlar (parçacıklar), kuvvet noktaları ve enerji simgeleri olarak kavranırken soyut bir öze sahip oluyordu. Sanat kavrayışı da bu anlayış doğrultusunda yeni bir yola girmiş oldu. Bu istek, doğayı duyularıyla kavramak isteyen izlenimci sanat anlayışından farklı olarak, biçimlerin altında nesnel soyut-konstrüktif bir anlayışa yöneliyordu. Bu anlamda sanat görünebilir olan şeyi tekrarlamaktan

² Gavin Hasket, *Atomaltı Parçacıkların Şaşırtıcı Dünyası*, çev. İlgin Yıldız. (İstanbul: Say Yayınları, 2018), 16-20.

ziyade, onu, bir görünüme ulaştırmayı önceledi. Daha sonra nesnel ilgi, giderek nesnelere altında olan dinamik parçacıkların olağan dışı dünyasına yönelmiş oluyordu. Böylece doğa ve nesnelere karşısında kuantum dünyasında atomik düzeyde ilişkiler sanata farklı bir dünyanın kapısını aralar oldu.³

“Newtoncu fiziğin uzay, zaman, madde ve nedensellik kategorileri gerçekliği algılayışımızı öyle derinden etkilediler ki”, zamanla tüm bir yaşamın şekillenmesinde ana etken oldular.⁴Klasik fizikte, gözle gördüğümüz tüm varlıkların en küçük bölünmez parçaları olan atomların birbirlerini çekip ittiklerini ve birbirleriyle çarpıştıklarına dair dalga-parçacık bilgilerinden haberdarız. Newton fiziğinde etki-tepki ilişkisinde hem parçacıkların hem de dalgaların rolü olduğu bilinir. Diğer yandan, dalga hareketleri ışık dalgalarında olduğu gibi eterimsi, uçucu bir zemindeki titreşimler gibidir. Hem dalgaların hem de parçacıkların temel olarak nesnel yapıyı oluşturduğu düşünülüyor. Bu bağlamda, kuantum fiziği (modern fizik) de dalga (su üzerindeki dalgalar gibi)ve parçacık (bilye topları) ikiliğinde hareket eder, ancak, kuantum fiziği daha da ileri giderek bize bu iki tanımlamanın ikisinin de kendi başlarına doğru olmadıklarını söyler. Çünkü “kuantum denen şey, aynı anda hem dalga hem de parçacık” olan şeydir.⁵ Her biri maddenin belirli yollarından biridir ve maddeyi ikisi birlikte oluşturur. Bu da, aynı anda ikisine birden net bir şekilde bakamayacağımız ikilemi işaret eder. İşte buradan belirsizlik durumu doğar. Belirsizlik ilkesine göre, dalga ve parçacık tanımlamaları iç-içe oldukları için birbirlerine engel olurlar. Kuantum kuramının sanata yansması ise öz-biçim, soyutluk-somutluk, bedende; madde-ruh gibi benzer karşıt birliktelikleri ifade eder. N. Bohr ve W. Heisenberg kuramsal olarak gerçekliğin temelde belirsiz olduğunu, günlük yaşamımıza bir temel oluşturacak sabit hiçbir şeyin olmadığını ileri sürmüşlerdir. Gerçeklikle ilgili her şey bir olasılıktır ve öyle de kalmaya mahkumdur.⁶ İnsanın bilgi üretmesi ve bilgi yaratmasında, olan biteni anlamak istemesi, gerçeği kavramak isterken diğer tarafı gözden kaçırmasının nedeni kuantumdaki belirsizlik ya da muhtemelen makrokosmos ve mikrokosmos'ta bilinmeyen çok daha farklı etkenlerin olmasıdır.

Burada da kuantum düzeyinde belirsizlik yerini olasılıklara bırakmaktadır. Makrokosmik sistemlerden atom ve atomaltı (kuantum) varlıklara, en basitinden en karmaşığına kadar belli ve belirsiz ilişkilerin varlığından yaratılan bilinç, insanı teolojik, estetik, felsefi, bilimsel ve fantastik olarak derinden etkilemekte ve bunlardan doğan düşünceler, yaşamın hemen her alanında yansmasını bulmaktadır. Olasılıklar ve ona bağlı belirsizlikler içinde titreşimler, sıçramalar, dalgalanmalar, zihnimizi ve hayal gücümüzü, gerçekliği değiştiren ve gizleyen bedende odaklanır.

Ruh-beden birlikteliği olan bir varlık, insan! Heykel sanatında insan, hem bir biçim, hem de biçimin karşılığı olan bir anlam; bir düşünce, bir imgedir. İfade bulan ve sürekli farklı anlamlara bürünen beden imgelerinin kaynağı insanın iç dünyası ile dış dünyası ya da her ikisinin etkileşiminden doğan değerlerdir. Beden biçimi, onun nesnel tarafıysa, beden ifadesinde bir tavır, duygu da onun ruhsal tarafıdır. Her ikisinin de ele geçirilemeyen gizemli tarafları var. İnsan bedeni yaşayan bir organizma, canlı bir yapı; gözle görülemeyecek kadar parçacıklar, atomlar, moleküller ve canlılığın en küçük parçaları hücreler. Hücreler moleküler düzeyde maddenin en küçük birimi olan atomlardan meydana geliyor. Atomları ise kuantum düzeyinde atom-altı

³ İsmail Tunalı, *Modern Resim* (İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2008), 121-123.

⁴ Danah Zohar, *Kuantum Bellek*, çev. Seda Kervanoğlu. (İstanbul: Doruk Yayınları, 2003), 19.

⁵ Zohar, *Kuantum Bellek*, 21.

⁶ Zohar, *Kuantum Bellek*, 25.

parçacıklardan oluşuyor. İşte, insan da bu kuantum (parçacık) düzeyinde atomların bir araya gelmelerinden meydana geliyor.

Kuantum dünyasında yapılan bilimsel araştırmalar ve elde edilen bilgiler düşünce dünyamızı ve yaşantımızı radikal bir biçimde değişikliğe uğratmıştır. Tanecik mekaniğiyle ilgili, bilim alanındaki gelişmelerin sanatı da etkilediğini; sanatı kavrayışımız yanında sanat yapma şeklini de değiştirdiğini görüyoruz. Varlığın özüne dair, kuantum dünyasından edinilen tüm bu yeni yeni bilgilerin, heykel sanatı üzerinde de özgün etkileri olmuştur. Yapılan araştırmada, kuantum dünyasındaki gelişmelerin, günümüz heykel sanatı üzerinde de büyük etkileri olduğunu göstermektedir. Bu anlayışla, Antony Gormley'in figüratif heykelleri kuantum bağlamında değerlendirilmiş ve literatür taraması ile internet ortamından elde edilen veriler, kişisel olarak yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında, sanattaki kuantum yansımalar, günümüz heykel sanatında Gormley'in heykellerinden örneklerle irdelenen özgün bir araştırmayı içermektedir. Konuyla ilgili, örnek görseller üzerinden yapılan analizler bulgular bölümünde verilmiş ve bulgulardan elde edilen çıkarımlar sonuç bölümünde ifade edilmiştir.

1. Kuantum Bağlamında Antony Gormley'in Figüratif Heykelleri

1980'lerden beri insan figürü Gormley'in heykellerinde baskın tema olmuştur. Gormley, insana odaklanarak heykel çalışmalarının çoğunda bedeni araştırıyor. Yaşanmış bir anı başlangıç noktası olarak kendi bedeninde gerçek zamanlı olarak kullanıyor. Bedeninde geçmiş ve şimdi arasında yeni bağlar kuruyor, potansiyel bir güç noktası olarak kendini zamanda donduruyor. Zamanın karşılığı beden uzay olan bir kab/kapsül gibi yine zamana bırakılıyor. Gormley heykel deneyimleri zamanla beden olan nesnenin özünde olana yöneliyor ve bilimsel bir zeminde, bedeni kuantum düzeyinde yeni ilişkiler kurarak yeniden yaratıyor. Gözlemlenemeyen ve ölçülemeyen bir gerçekliğin henüz bir tanımı yok, ama bilimsel deneyimlere dayanan bilgiler mevcut.

Gormley'in soyutlaşan beden figürleri, insanın tinsel taraflarını açık ettiği; biçimsel ifadesini bilimsel bilgiler ışığında, insanı yeniden tanımlamaya iten kuantum düzeyinde içeriğini gündeme getirmektedir. Bir figür olarak beden fiziki ve ruhsal birlikteliği içinde, plastik boyutuyla biçimlendirilerek yeni bir anlam kazanıyor. Ancak bu, bilinenden bilinmeyene doğru kaotik(belirsiz) olan kuantum dünyasındaki bilimsel bilgiler ışığında düşünme yoluyla kavranan, bir anlamı içeriyor. M. Ponty'nin de dile getirdiği gibi "İnsan bir vücut ve bir ruh değil, bir vücut ile bir ruhtur. İnsan vücudu şeylere çakılı olduğu içindir ki, onların hakikatine erişebiliyoruz; dışımızdaki her varlığa ancak ve ancak vücudumuz üzerinden erişebiliyoruz; dışımızdaki her varlıkta böylelikle insan özelliklerine bürünüp bir ruh ve vücut karışımı haline geliyor."⁷

Özgün sanat imgelerine bakıldığında, bunların genel doğa yasalarına uymadığı, doğrudan rastlantıya dayalı açıklamaların da yeterli olmadığı görülür. Her özgün sanat tavrı, sanatçının kendine özgü sanat yaşantısı yaratma olayının bir tarafına ışık tutar. İmgelerse öz ve biçim bağlamında tüm bir ifadenin taşıyıcısı oluyorlar. Gormley'in yapıtlarında da bu durum açıkça seziliyor. Evrensel bir töz olarak, bedende kendi içindeki gizemleri açık eden sanatçının izini taşıyor ve Gormley'in yapıtlarında imge açık bir gerçeklik ilişkisinden kaotik bir enerji alanına dönüşüyor. İç ve dış algıyı birlikte sunan figürler, kesintisiz varlığını geometrik kütlelerde dinamik bir biçimde sürdüren enerji alanlarıyla kendini gösteriyor. Beden plastiğini bazen birbirine yapışık

⁷ Bkz. Maurice Merleau Ponty, *Algılanan Dünya, Sohbetler*, çev. Ömer Aygün. (İstanbul: Metis Yayınları, 2008), 26.

geometrik parçacıklar, bazen kendi eksenini etrafında devinen güçler, bazen de dalga parçacık ilişkisinde olduğu gibi her ikisi birden oluşturuyor.

Bedenimiz canlılar dünyasının merkezinde yer alır; beden, bu maddi dünyada, bizim doğrudan doğruya akıp geçtiğini hissettiğimiz şeydir; bizim, şimdiki zamanımızın güncelliği onun edimsel durumundan ibarettir. Uzamın içine yayılmış olan madde, hiç durmadan yeniden başlayan bir şimdiki zamana göre tanımlanmak durumundadır, benzer şekilde ruhsal varlığımızı oluşturan bedenimiz de öyle! Şimdiki zaman, zamanın akıp gittiği durdurulamayan süreç olsa da, sanat yoluyla imgede dondurulabilmektedir. Söz konusu olan matematiksel bir an değil, saf anlamda düşünülen geçmişi, gelecekte ayıran bölünmez sınır olan ideal bir şimdiki zamandır. Somut, yaşanmış şimdiki zaman bir süreyi işgal eder. Zihnimize egemen bazı anılar daima vardır. Bunlar gerçek enerjik alanlardır; bunların etrafındaki diğer anılar belirsiz bir bulutsu oluştururlar. Bedenimiz bir yandan aldığı duyularla ve diğer yanda yerine getirebildiği hareketlerle tinimizi belirleyen şeydir. Bedenimiz, evren içinde her an işgal ettiği yer bakımından üzerinde etkide bulunduğumuz maddenin bölüm ve yüzlerini belirler. Bedenin rolü anıları depolamaktan ziyade; işe yarayacak anıyı eylem amacıyla mevcut durumda, belirgin bir bilince yol açmasıdır.⁸

Resim 1. Francis İçin, kurşun, fiberglas ve alçı
Resim 2. İnşa IV, demir döküm, 189x40x35 cm, 190x117x29 mm, 1985⁹ 2010¹⁰

Gormley resim 1’de, kendi bedeni üzerinden yirmi dört parça halinde aldığı alçı kalıbı, fiberglas ile takviye etmiş ve üzerlerini gri renkli kurşun ile kaplayıp, parçaları lehim ile birleştirerek heykeli oluşturmuştur. Lehimle birleştirilen parçaların izleri figür üzerinde açıkça görülmektedir. Bu izler, figürü yatay ve dikey olarak ızgara şeklinde parçalara böler. Figür, ayakları ve kollarını iki yana açmış, tüm bir bedeni öne çıkaran, ufka yönelmiş bir vaziyette dikilmektedir. Yüz ve beden hatları oldukça belirsizleşen figür, tüm çıplaklığıyla kendini ortaya koyarak eril bir tavır almıştır. Gormley’in çeşitli pozlarda, önceleri yapmış olduğu bir dizi heykelden olan bu figür, bir Hıristiyan ermişi “Stigmata” aziz Francis’e bir gönderme olarak yapılmıştır.

⁸ Henri Bergson, *Madde ve Bellek*, çev. Işık Ergüden. (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007), 104-132.

⁹ Antony Gormley, “Francis İçin,” 1999-2009, erişim 16 Mayıs 2021.

¹⁰ Antony Gormley, “İnşa IV,” 1999-2009, erişim 16 Mayıs 2021.

Stigma, çoğulu Stigmata, yunanca kökenli bir sözcüktür ve süs, kavim veya mülkiyet işareti olarak hayvanlara, esirlere ya da kölelere uygulanan dünyevi bir yakılmış ya da dövme ile yapılmış bir işareti ifade eder.

Stigmatizasyon ile azizlik, kutsallık arasında bir bağ zorunlu değildir, ancak gerçek stigmatizasyon hacın ve İsa Mesih'in katlandığı çilenin anlamı konusunda sıra dışı bir belirti, işaret olabilir. Burada geçerli olan, Katolik Hristiyanlar için mucize konusunda genel olarak geçerli olan şeydir: Kilise tarihini inceleyen bir Hristiyan, kabul edilmesinde en sıkı kriterler uygulansa da, geçmişte ve günümüzde mucizelerin olduğunu ve olabileceğini kabul eder. Hz. İsa'nın çivi yaralarına verilen genel isim. Aslında yunanca olan stigma kelimesinden çoğalıp, bir süre sonra stigmata¹¹ halini almış.

Stigmata, aslında bu pozu açıklayan bir kavram, çünkü Stigmata Hz. İsa'nın bedeninde, çivi yaralarına verilen genel bir isim ve İsa ile ilgili, Azizlik ve Kutsallık arasında bir bağ kuruyor. Temsili olarak bu poz, çivilerinden yani ona acı veren gerçeklerinden (günahlarından) kurtulmuş ve yükselişe geçmiş tanrı İsa'ya bir öykünmedir. Ruhsal parçalanmışlığın izlerini taşıyan bu poz, arınmış ve doğru yolu bulmuştur. Bu nedenle, bedeni de dünyevi görünümünden sıyrılırcasına, arınmış bir saflığa büründükçe suretini de kaybetmeye başlamıştır. Figür hayalinde olanı, kendi bedeninde deneyimleyip onun yönünü geleceğe çevirdiği güçtür. Sanatçı kendi bedeni üzerinden yarattığı imgeyle, kendi karakteristik özelliklerinden sıyrılmış olsa da, erilliğiyle etken durumdadır. Kendi bedeni üzerinden dönüştürdüğü figürü zerinden eski bir Hristiyan ermişine gönderme yapmaktadır. Figürün duruşu, üzerinde parçalanmışlığın izlerini taşıması ve ufka yönelişi, figürün biçimini sınırlıyor gibi görünse de, O aynı zamanda, anlam boyutuyla bir dönüşümü işaret eden bir anlamı simgeleştiriyor. Figürün öznel ve nesnel boyutları bir biçim (beden) olarak, aynı anda insanın iç ve dış içeriğini; ikili (düalist) ayrılmaz bir bütünlük içinde ifade ediyor.

Dışa-vurma, arzu ve inanışların dile getirilişi, nedensel çıkarımlar olarak, bu şekilde bir duyguya işaret etmeyi olanaklı hale getiren çıkarımlar ve çağrışımların türediği bir birlik yaratmaktadır. İşte bu bakımdan beden olay'dır, ama olayı bir şey durumundaki uzay-zaman gerçekleşmesiyle karıştırmamak gerekir. G. Deleuze "Cisimlerden cisimsizliklere geçmek için sınırı izlemek, yüzey boyunca ilerlemek gerekir" ve Paul Valery'nin derin bir sözünü hatırlatır "en derin olan tendedir" der.¹²

Ermiş bir insan ruhunu kendi bedeni üzerinde içselleştiren ve onunla bütünleştiği görünüm olarak, iki ruhun bir bedene dönüştürüldüğü ten'dir. Gormley kendi bedenini dönüştürerek, hem kendini başka bir beden içerisine koymakta, hem de kendi suretini gizleyerek kutsallaştırmaktadır. Kendi bedenini başkasının bedenine dönüştürerek, kendi suretini onun içinde dondurmuştur. "Zamanın ne olduğu; doğa zamandan türetilmek istenirse, şimdi, geçmiş ve geleceğin ölçüsüdür. Öyleyse zaman zaten mevcut durum olarak; geçmiş artık mevcut olmayan olarak yorumlanır: Geçmiş yeniden ele geçirilmez, gelecek ise belirsizdir."¹³Burada zaman bakımından ayrılmış içerikler söz konusudur. "Fenomenojik zamansal bir ayrılık görebiliriz, oysa nesnede ayrılık yoktur. O aynıdır. Nesnede süreklilik vardır, fenomen de ise değişim." Yaşanan ve deneyimlenen içerik yaratılmıştır ve bu ifade idrak tarzı bakımından o içeriğin malzemesinden oluşmuştur. Ama bu nesne o içeriğin toplamı ya da dış görünüşü değildir. Yaratma deneyime yani deneyimin birliğine, doğanın

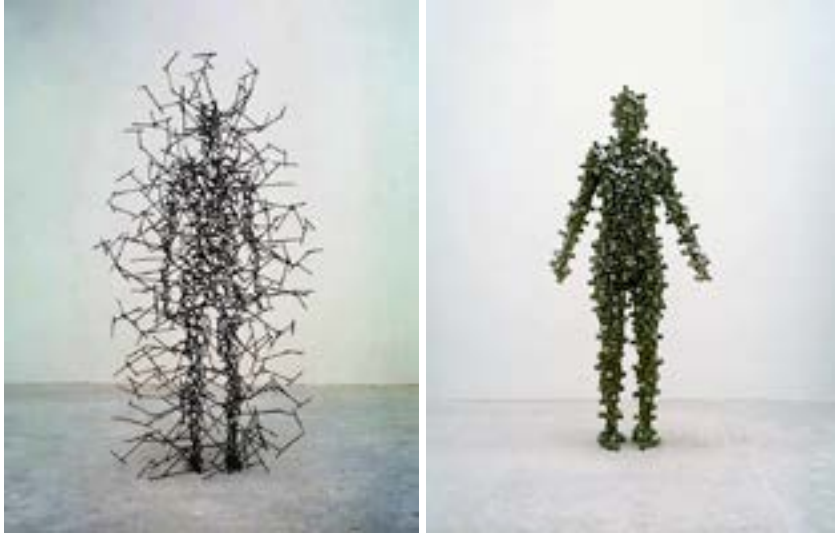
¹¹ Stigmata, erişim 10.05.2021.

¹² Gilles Deleuze, *Anlamın Mantiği*, çev. Hakan Yüceler. (İstanbul: Norgunk Yayınları, 2015), 25-26.

¹³ Martin Heidegger, "Zaman Kavramı" *Zaman: 12'ye 1 Var* içinde, ed. Işık Şimşek (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 38-39.

yasalı olarak deneyimlenen bağlamına aittir.¹⁴ Gormley öz-nesne durumuyla ilgili bu ve benzer duruşları kuantum bağlamındaki heykellerinde tekrarlamıştır.

Gormley resim 2'deki bu çalışmasında, konstrüksiyon olarak inşa edilen figürde, bedeni organik bütünlüğünden farklı, kübik parçaları birbirleriyle birleştirerek yeniden kurgulamıştır. Sanatçı burada, ilk yaptığı figürlerdeki göndermeler bağlamında, birazda modernist heykeldeki soyutlamaları hatırlatırcasına, insan figürleri kendi plastik anlayışına uygun olarak soyutlamaktadır. Buna göre, karşımızda dikdörtgen geometrik kütlelerden oluşturulan ve sağlam bir duruşu olan, demir kütlelerden inşa edilmiş bir beden görmekteyiz. Aslında bu figür, bir önceki örneğe göre düşünürsek, figürün iç gerçekliğidir ki, o da insan ruhunun varlığını sürdürdüğü biyolojik; fiziksel kuantum dünyasıdır. Yalın duruşuyla, arınmış güçlü pozdaki bedenin sağlamlığı dikdörtgen paslı döküm demir, geometrik kütlelerde kendini gösteriyor. Oysa sağlam duruşta açık bir tezatlık olarak demirin yüzeylerdeki pası, görsel bakımdan figüre bir hoşluk katsa da pas; bedenin nesne olarak kuantum düzeyinde bozulmasının açık göstergesidir. Demir sağlam bir malzeme ancak, onun hızlı paslanması (oksitlenmesi) bozulmasının da nedeni. Kübik parçalardan oluşan figürün zaman içinde yolculuğu, kuantum dünyasındaki güçler tarafından yavaş yavaş bozulup parçalanarak sona erdirilecektir. Çünkü biçim gücünü nesneden alır; nesneye bağlı olarak varlığını sürdürür, nesne de kuantum fenomenlerine bağlı yeni bir biçime dönüşür.

Resim 3. Kuantum Bulutu, farklı boyutlarda çubuklar,
Resim 4. Üzüntü, çelik bloklar(25x25x50mm) 224x144x114cm, 1999-2009¹⁵ 195x86x40cm, 2001¹⁶

Resim 3'te Kuantum Bulutu olarak isimlendirilen figür, Gormley'in doğrudan kuantum düşüncesinin en tipik örneklerindedir. Farklı boyutlarda, kısa çubukların birbirlerine eklenmesiyle oluşturulan figür, hemen her yönde sürpriz kesişen parçaların kendi içinde ve bütünüün tümünde, kendine özgü örgüsüyle bulutsu bir görünümündedir. Tüm beden insani görünümüyle iç içe, iç dinamikleriyle farklı kaotik bir gerçekliğe dönüşmüştür. Bu bulutsu yapı içinde insan, onu saran yine kuantum düzeyinde bir birim ışının, birbiriyle temas halinde iç içe geçmiş karmaşık ortak kurgusunu gösterir. Boşlukta kesintili, birbiriyle çakışan örgüsüyle, doğrusal ışın parçacıkları, plastik bir boyut kazanan boşlukla iç içe geçerek, şeklin bütünüünü oluşturur. Boşluk

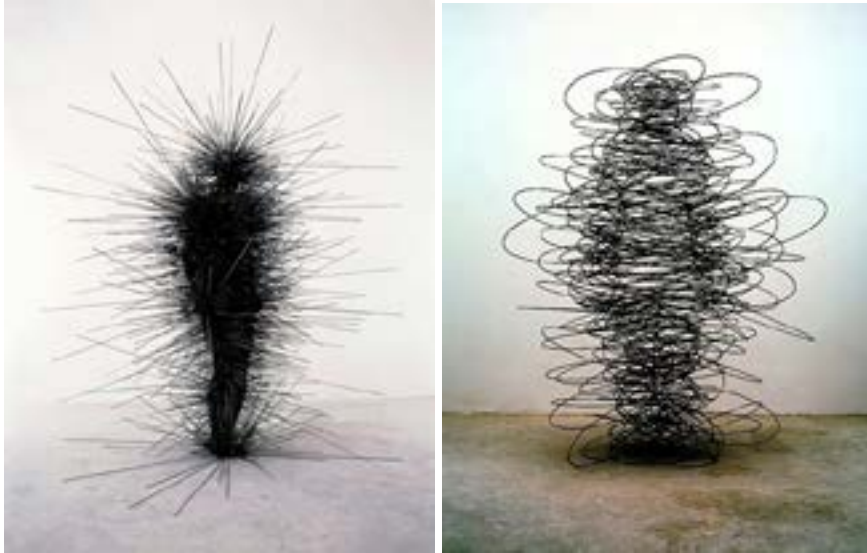
¹⁴ Edmund Husserl, "İçsel Zaman Bilinci" *Zaman: 12'ye 1 Var* içinde, ed. Işık Şimşek (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 20-21.

¹⁵ Antony Gormley, "Kuantum Bulutu," 1999-2009, erişim 16 Mayıs 2021.

¹⁶ Antony Gormley, "Üzüntü," 1999-2009, erişim 16 Mayıs 2021.

ve biçim birbirlerinin nedenleri gibidir. Figürün boşlukla olan karşıt ya da birbirini tamamlayan ilişkisi, kuantum düzeyinde boşlukta birden var olup birden kaybolan ışınların oluşturduğu siluet görünüm, tanımlanması güç bir enerji alanıdır. Bedeni ilginç kılan, figürün bazı klişe bilgiler ötesinde, deneysel insani duyguları da taşıyor olmasıdır. Düşüncelerimizi ve hayal gücümüzü tetiklemenin bir yolu olarak, kuantum bulutuyla kuantum gerçekliği arasında mekanik ve duygusal bir bağ kuruluyor. Figürü oluşturan kurucu parçalar dağılmış, belirsiz gibi dursa da tutarlı organize bir şekilde durumunu sürdürmektedir.

Resim 4'teki figür ise, Gormley'in kendi bedeninin bir dökümü başlangıç noktası olarak kullandığı heykelin farklı bir yorumundan ibarettir. Tekrarlanan bu pozda beden, küçük kübik blokların konstrüksiyonudur. Diğer figürlerden farkı ise, bedenin bütünsel nesnel biçimini oluşturan parçacıkların, bir birim kübik biçim parçacıklarının farklı şekillerde organizasyonundan meydana gelmiş olmasıdır. Bu konstrüktif ifade, organik bütünlüğü oluşturan ifadeye tezat, kuantum düzeyinde aynı kübik parçacıkların kurgusundan doğan mekanik ve organik yüzeyin altındaki tarafıdır. Çünkü insan canlı bir ruh varlığı olarak, bazen duygusal tarafı, bazen de somut biyolojik yapısı mekanik yönüyle dile getirilir. Günümüz insan biçimli robotlar makine insan olarak, bunun tipik örnekleridir. Bloklar biçiminde geometrik parçalardan oluşan figür, atomlar ve fotonlar gibi bilgi paketleri gibidirler. Kübik metal çelik blokların oluşturduğu insan sureti ona katılan ya da o olan, nesnedir. Gormley, insanı biyolojik bir organizma gibi algılamanın dışında, ten yani anlam görünümünün altına inerek bize yeni bir gerçekliği kendine özgü bir plastik örgüde, kuantum dünyasının bir yansıması olarak gösteriyor. Bu biçimdeki figür dondurulmuş ifadesiyle derin bir sessizlik içindedir. Bu, anlamın içinde tutulması, duygu anının dondurulması demektir. Hissetirmeden bedenin zaman içinde dona kalması kuantum düzeyinde geleceğe bırakılmasıdır. Sanki bedenin ölümü hissetmeden ölmesi; bir fotoğraf anı, Pompei'de insanların ani ölümü yaşayarak bir felaket içinde donakalması gibi, Gormley'in pozunu belirleyen özgün tavrıdır.

Resim 5. Kapasitör, çelik çubuklar(12 ve 5mm)
Resim 6. Hissetme Materyali IV, farklı boyutlarda
271 x 242 x 229 cm, 2001¹⁷ yuvarlak çelik çubuklar 208x162x150cm, 2003-2008¹⁸

¹⁷ Antony Gormley, "Kapasitör, Çelik Çubuklar," erişim 16 Mayıs 2021.

¹⁸ Antony Gormley, "Hissetme Materyali IV," erişim 16 Mayıs 2021.

Resim 5'te Kapasitör (kondansatör) isminden de anlaşılacağı gibi doğrudan kuantum alanına yapılan bir göndermedir. Beden imgesi olarak, buna verilen isim, anlam bakımından da onun anlaşılmasını olanaklı kılar. Figür bedenden (kaynağından) dışarıya fırlayan ya da güçlü bir çekim kuvvetiyle dışarıdan içeriye çekilen, çift yönlü düşünebileceğimiz bir ışın demeti şeklindedir. Karanlık bir ışın silüetinden oluşan beden, yoğun bir şekilde içine çeken(yutan) ya da dışarı karanlık, belirsiz ışınlar yayan kuantum dünyasının hayaletimsi varlığıdır. Burada sezilen bildiğimiz bir enerji değil, nesnel algımızın altında karanlık bir enerjidir. Zaten genel bir bilgi olarak kapasitor (kondansatör) kuantum düzeyinde elektrik yüklerini kısa süreliğine depo edebilen temel elektronik devre elemanıdır ve heykelin ifadesiyle anlam olarak da örtüşmektedir. Çünkü her bir beden; eril ya da dişil (etken-edilgen) varlığıyla bir enerji alanı; bir örüntü ve yaşam denilen bir sürece karşılık gelir. İnsanın yaşamında sahip olduğu enerji, onun yaşam süresi kadardır. Kapasitör elektrik kaynağından kesildikten sonra, enerji varlığını bir süreliğine devam ettirebilir ve sonra enerjisi, pil gibi biter. Bedenin sahip olduğu enerji, kendi içinde olduğu gibi kendi dış ilişkilerinde de karşılıklı; bir kutupsallık oluşturur. Pozitif ile negatif, boşluk ile doluluk, alan ilişkisi aynı anda olan şeylerdir. İnsan, kuantum düzeyinde gibi hissettiğimiz biçimde kurguladığımız, ama göremediğimiz kuantum dünyasında farklı enerjilerle iç içedir. Heykel de sanki bedende görülmeyen, fakat sezilen enerjiyi etkin bir şekilde göstermektedir. Silüet halinde beliren insan, görünen ve görünmeyen belli-belirsiz bir enerji alanıdır. Zaten anlamı bakımından figür, içine girdikçe soyutlaşan, soyutlaştıkça gizemini artıran sanal bir gerçeklik alanıdır. İmge öyle güçlüdür ki, tüm bir mekânı etkilediği gibi, mekân bir çekim merkezine dönüşmektedir. Beden olarak varolmanın nesnel ve ruhsal sanal yüzü, bu sanal farklılaşmayla, beden sanaldan gerçeğe döner ve güç farkını yok ederek, bireysel yoğunluğuna ulaşır. "Olaylar asla birbirlerinin nedeni değildir. Ama yarı nedensellik ilişkisine girerler, iki yöne de dönmeyi bırakmayan gerçekdışı ve hayaletimsi bir nedensellik."¹⁹

Resim 6'da, çevresinde dönen dinamik sarmal çizgilerle iç içe geçen beden silüeti, gerçeklik kazanan desenin, çizgisel dinamizmine dönüşmüştür. Görünmeyen, ancak hayal gücüyle dışa vurulan bir başka gerçeklik. Kuantum düzeyinde bir ilişkiyi hatırlatan beden, bir merkez olarak atomların çevresinde sürekli dönen elektronlar gibi, ani karmaşık sıçramaların oluşturduğu içli-dışlı enerji sarmalı halindedir. Gormley'in, Kapasitör heykelinde dik gelen ışınlarından farklı olarak, sarmal çizgi demetleriyle, içindeki insanın beden enerjisini kendine özgü bir uzam içinde ifade ettiği gibi, bu figür de duygu ve düşüncelerimizin altında olduğunu düşündüğümüz kuantum gerçeğidir. Aslında bedenin varlığı, temel maddesi atom ve atom-altı parçacıkların oluşturduğu bizzat bedenin içinde kaotik ilerleyen süreçtir. Enerji soyut-kaotik bir varlık olarak boşluk-doluluk karşılığı içinde uzay ve zamanın, geçmiş ve geleceği içinde donduran şimdi'dir. Gormley'in heykeli beden değeri bilimsel bilgide temellenen ve tinsel bir kavrayışın yaratıcı bir yorumudur. Makro kozmik dünya içindeki atomaltı; mikro kozmik parçacıkların dünyası, enerji alanı olarak boşluğu dolduran, uzay ve zaman etkin ve edilgen, yaratıcı kaotik bir güce dönüşen bir değerdir. Bedenin anlamı, Gormley'in heykellerinde bir duygusallık içinde deneyimlenme imkanına kavuşmuş ve böylece söylem farkını da yaratmıştır.

Sonuç

Figürlerinde hayal ve gerçeklik ilişkisi genel bir söylemi oluştursa da, Gormley yarattığı imgelerle izleyeni de zamanın akışında dondurduğunu söylemek yanlış olmaz. Gormley bedenin gizemine bilinçdışı bir sezgiyle ulaşarak onu güncel pratik bilincin önüne koyar. Sanatçının gücü heykellerinde hayal ve gerçeklik

¹⁹ Deleuze, *Anlamın Mantığı*, 22-24.

ikileminde bu kontağı izleyiciye kadar kurmaktadır. Görünen üzerinden görünmeyenle kurulan bu kontak, zamanı insanın yaşadığı şimdi de hissettirir. İnsan izleği bir an, beden farklı bir gerçekliği olarak imgeleşir. Beden ilişkileri her ne şekilde olursa olsun, o, insan varoluşunda her zaman bir paydadır. Süreç, bellek, mekân, kimlik, aidiyet öznenin nesneye dönüştürülmesinde ya da tersi olarak, nesnenin özneye dönüştürülmesinde bedende yaşam çarkını ifade eder. Beden her şeyden önce, insan varlığının somut bir ifadesi; bir organizma, canlılığı olan ve akıl gücüyle düşünen, özde, soyut bir varlık olarak hem somut hem de soyuttur.

Sanat üretim sürecinde, Gormley beden üzerinden yarattığı imgelerle kendi dilsel söylemini yaratmıştır. Gerçekte görünmeyen ancak, figür üzerinden sezgisel bir duyumla kavranarak farklı ifadeler, yüzeyde ve yüzeyin altında var olan kuantum yansımalarıdır. Kuantum düzeyinde olan bitenin, insan bedeninde dışavurumu ya da yansıması, bir “kara delik” gibi çevrenin enerjisini emerken aynı anda tersine enerjisini de yaymaktadır. İçine girildiğinde, dışına farklı bir gerçeklik olarak çıkılması. Algılandığı ölçüde gizemini artıran, estetik tavrı kışkırtan, ele geçirilemeyen “ben”; özne–nesne bağlamında birbirini anlamlı kılan ikili birlik. Gormley'in figürleri, gören ve görünür olanla, sezen ve sezilir olanın karşıtlığının gizemli bilgi ve deneyimleriyle doludur. Figürün suretinde beliren anlamı, etkileyici olduğu kadar da kuşatıcıdır. Bedenler kendi içindikileri dışarıya yansıttığı gibi, dışarıda olanları da kendi içine çekmektedir.

Gormley doğrudan ya da dolaylı bedeniyle ilgili olanakları zorlamış ve kuantum dünyasıyla ilgili kendine özgü, kuantum düzeyinde bir anlam da yaratmıştır. Anlam her şekilde çift yönlüdür ve ilişkilerin doğru bir yönü olmasına izin vermez. Gormley metal levhalar, kübik kütleler, düz yüzeyler ve farklı boyutlarda çubuklar kullanarak, beden biçimleri üzerinden belli-belirsiz anlamda; ruh-beden ilişkisinde, kuantum boyutunda, zıt(iç-dış) yönlü, gerçek dışı ve hayaletimsi görünüşte özgün bedenler imgeleri yaratmıştır. Figüratif heykellerinde yarattığı biçim örgüsü kuantum düzeyinde yeni anlamları barındırırken, sanat ve bilim arasında yeni düşünsel bağlar da kurmaktadır.

Tüm bedende devinen titreşimler, dalgalanmalar, sıçramalar ve buna benzer ışımlar yüzeyden derinliğe emilir ya da tersine yüzeyden boşluğa saçılır. Tüm olan bitenler, bedenle sürekli etkileşen kuvvetlerdir. Olasılıklar ve ona bağlı belirsizlikler beden özünde olan şeylerdir. Bizler beden dilinde yaratılan imgelerden, bedeni içten gizleyen ve onda sürekli değişimlere neden olan gerçekliği Gormley'in figürlerinde, biçim diliyle kavriyoruz. Bir yanda en derin olan, dolaysızdır; diğer yandan dolaysız olan, görünümde. Paradoks derinliğin yerinden edilmesi, olayların yüzeye çıkarılmasıdır. Bedende derinde olanın yüzeye çıkması, yüzeyde olanın derine inmesidir.

Her bedende ayrıcalıklı bir özün bulunması o özün bedende nesnelleşmesiyle sonuçlanır. Bedenle göze sunulan değeri, sanatçı kendi hayal gücüyle soyutlaştırdığı kurguyla izleyiciye sunar. Gören olarak sanatçı bedendeki değeri görünür kılandır. Buna göre her beden bir duygunun taşıyıcısı, ruhsal tavrın bir bileşkesidir. Her bir beden kendine özgü biricik oluşu ve onun diğer bedenler arasında sürekli etkileşim halinde oluşuyla hem kendini açar hem de kendini yeniler. Gormley beden olgusunun sürekli oluşumlarıyla görsel, sezgisel birliktelikte kuantum biçimleri olarak özgün yeni plastik değerlere ulaşmıştır.

Gormley'in saf ve sade biçimleri, çeşitli materyaller ve tercih edilen konular, hemen her zaman benzer ve anlaşılabilir. Figürlerinde kuantumla muhafaza ettiği ilişkileri, izleyiciyle olan mesafesini şartsız ve pür bir ilişki içinde koruyarak, bireysel bir figürü kendi duygusunda bütünleşen bir dışavurum içinde sunar. Kuan-

tum bağlamında bakıldığında Gormley'in heykelleri kendine özgü bir yalınlık ilgisi içindedirler ve mekânın tüm enerjisini üzerlerine çekerler. Bu anlamda Gormley'de bir deneyim ve sanat nesnesi olan beden, tüm geçmişinden farklı olarak, kuantum bilgileri ve gizemi içinde bu çağın özgün bir bileşenine dönüşmektedir.

Gormley'in figürleri, kuantum düzeyinde, nesnelere olan bağımlılığı dışarı vuran bir anlama karşılık gelmektedir. Kuantum dünyasıyla ilgili bilgiler hem bilim dünyasını hem de sanat dünyasını derinden etkilemekte, özne-nesne birleşiminde, beden, zamanın ve mekânın anlamına dönüşmektedir. Bu anlamda, Gormley'in figüratif heykelleri kuantum dünyasının garip gerçekliklerine sanat yoluyla doğrudan atılmış bir adımdır. Özgün yorumlarıyla, kuantum dünyasındaki olasılıklar ve ona bağlı belirsizlikler, Gormley'in sanatında, kuantum düzeyinde yansımalarını bulmuş ve kendine özgü bir biçim diline de ulaşmıştır.

Kaynakça

- Bergson, Henri. *Madde ve Bellek*. Çeviren: Işık Ergüden, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2007.
- Deleuze, Gilles. *Anlamın Mantiği*. Çeviren: Hakan Yüceler, İstanbul: Norgunk Yayınları, 2015.
- Hasket, Gavin. *Atomaltı Parçacıkların Şaşırtıcı Dünyası*. Çeviren: İlgin Yıldız, İstanbul: Say Yayınları, 2018.
- Heidegger, Martin. "Zaman Kavramı" *Zaman: 12'ye 1 Var* içinde, Editör: Işık Şimşek, 29-41. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Husserl, Edmund. "İçsel Zaman Bilinci" *Zaman: 12'ye 1 Var* içinde, Editör: Işık Şimşek, 17-28. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Ponty, Maurice Merleau. *Algılanan Dünya, Sohbetler*. Çeviren: Ömer Aygün, İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Tunalı, İsmail. *Modern Resim*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2008.
- Zohar, Danah. *Kuantum Bellek*, Çeviren: Seda Kervanoğlu, İstanbul: Doruk Yayınları, 2003.

İnternet Kaynakçaları

- Gormley, Antony. "Francis İçin, Kurşun, Fiberglas ve Alçı," Erişim 16 Mayıs 2021. www.antonygormley.com/sculpture/chronology-item-view/id/2386/page/761#p1 (Resim 1)
- Gormley, Antony. "Hissetme Materyali IV," Erişim 16 Mayıs 2021. www.antonygormley.com/sculpture/item-view/id/226#p4 (Resim 6)
- Gormley, Antony. "İnşa IV, Demir Döküm," Erişim 16 Mayıs 2021. www.antonygormley.com/sculpture/chronology-item-view/id/2498/page/334#p1 (Resim 2)
- Gormley, Antony. "Kapasitör, Çelik Çubuklar," Erişim 16 Mayıs 2021. <https://antonygormley.com/sculpture/chronology-item-view/id/2383/page/215#p1> (Resim 5)
- Gormley, Antony. "Kuantum Bulutu, Farklı Boyutlarda Çubuklar," Erişim 16 Mayıs 2021. www.antonygormley.com/sculpture/item-view/id/269#p3 (Resim 3)
- Gormley, Antony. "Üzüntü, Çelik Bloklar," Erişim 16 Mayıs 2021. www.antonygormley.com/sculpture/item-view/id/226#p4 (Resim 4)
- Stigmata. Erişim 05 Şubat 2017. insanveevren.wordpress.com/2011/04/25/stigmata-gercegi/